

Colecția Istoria mentalităților

Lector: Violeta Dumitru
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OPRIȘ, OCTAVIAN

Democrația prin încercări și erori / Octavian Opriș. -
București : Ideea Europeană, 2016
ISBN 978-606-594-499-2

OCTAVIAN OPRIȘ

Democrația prin încercări și erori

tehnică a privatizării. Dar a intervenit eficient statul, cu mijloacele sale coercitive, juridice pentru a stopa distrugerea economică și anarhia și a permite instaurarea democrației și a unei economii sănătoase.

Cuprins

Introducere	5
Hegel și Marx	10
Democrație și Oligarhie	34
Puterea și Politica la Michel Foucault	64
Homo sapiens fără înțelepciune	79
Democrația prin „încercări și erori”	86
Statul de drept și justiția înainte și după 1989.....	104
Despre societate, corupție și pseudo-elite.....	131
Cleptocrația, Justiția și Statul de drept	144

Hegel și Marx

Hegel și Marx au dezvoltat în scrierile lor concepții și idei sistematic articulate despre societate și politică, influențând gândirea socială a contemporanilor cu efecte importante asupra posterității, atât sub raport teoretic, cât și practic. Inspirând importante mișcări politice, ideologii și teorii, numele celor doi gânditori germani au fost evocate în nesfârșite polemici politice și filosofice până în timpurile noastre. Mișcări politice contradictorii își fundamentau concepțiile invocând filosofia hegeliană sau viziunea marxistă. Încrâncenarea pătimasă a disputelor politico-ideologice va crea dificultăți în a distinge adevărul de eroare, poziția rațională, echilibrată față de atitudinea pătimasă, irațională, părtinitoare a „adeptilor fanatici”. Din acest haos al interpretărilor partizane, ideile celor doi gânditori au fost deformate, obturându-se sensuri și semnificații ale textelor celor doi autori.

Vom încerca să evocăm contrapunctiv ideile fundamentale despre societate ale lui Hegel și Marx, pentru a înțelege ce-i unește și ce-i desparte pe cei doi autori. Hegel și Marx au o viziune filosofică diferită, iar semnificația faptelor concrete sau istoria capătă interpretări în funcție de perspectiva originală a fiecăruia dintre ei. Hegel avea o gândire speculativă dotată cu flexibilă și subtilă metodă dialectică, în care regăsim influența lui Heraclit, Platon, Aristotel și teologia creștină. Viziunea dinamică și contradictorie a lumii era dublată de o solidă construcție sistematică a ontologiei sale raționaliste. Natura, Societatea, Individul și Istoria sunt cuprinse într-un întreg coerent, articulat, iar fiecare zonă antică este supusă unei penetrante analize logice într-o perspectivă axiologică. Marx a fost la început hegelian, influența filosofului dialectician marcându-i tinerețea, el însuși făcând parte din rândul tinerilor hegelieni. Dar Marx avea mai puțin înclinație speculativă, fiind câștigat mai mult de aspectele practice ale existenței, interesându-se de economie, societate, politică și istorie. „Critica filosofiei hegeliene a dreptului” a însemnat despărțirea lui Marx de filosofia speculativă a lui Hegel. Critica făcută de Marx lui Hegel este un atac împotriva idealismului filosofic cu argumente empirice, dar care nu afectau în esență edificiul speculativ al filosofului de la Berlin. Este la fel cum am căuta să demonstrăm

inconsistența unui sistem matematic prin argumente empirice. Am considerat necesar a invoca liniile generale ale concepției social-politice a celor doi gânditori pentru a reliefa ce-i apropie și ce-i desparte.

Este necesar a evoca poziția lui Marx față de filosofia socială a lui Hegel pentru a înțelege limitele și importanța filosofiei speculative a socialului, punctele de contact și perspectivele complementare. Înțelegând raportul lui Marx cu filosofia politică a lui Hegel, sperăm a înlătura prejudecăți și reticențe cu privire la semnificația filosofiei politice hegeliene. Aprecierile și critica făcută de Marx filosofiei hegeliene a dreptului își păstrează parțial actualitatea, indicând limitele filosofiei speculative asupra socialului, demonstrând lipsa eficacității practice a concepției metafizice a societății, care, mulțumindu-se cu arhitectura echilibrată și abstractă a conceptelor, ignoră relativitatea și imperfecțiunea realității empirice. După Marx a apărut o bogată literatură marxistă, reluând aceleași obiecții și aprecieri, fără a depăși critica de fond făcută de Marx lui Hegel. De aceea, atitudinea lui Marx este relevantă pentru înțelegerea unor laturi importante ale gândirii hegeliene, dar și pentru interpretarea marxistă a lui Hegel.

Hegel, la fel ca și Marx, și-a propus să înțeleagă contradictoria realitate umană, istoria, cultura pentru a releva legile care guvernează viața socială și

a căror cunoaștere este necesară ființării societății. Folosind dialectica ca metodă de înțelegere rațională a lumii, Marx va construi o „știință a socialului”, continuând spiritul dialectic hegelian cu toată opoziția de principiu care-l desparte de filosoful german. Hegel a considerat că libertatea, morala, dreptul, economia, politica pot fi înțelese printr-o știință universală, capabilă a releva sistematic adevărul ființei noastre sociale și pentru aceasta a construit o metafizică animată dialectic, voind să aducă ființei totală transparență și să elucideze complicata realitate umană. Marx este pătruns de importanța științei socialului, dar refuză metafizica, preferând analiza atentă a faptelor pentru a surprinde legile care determină acțiunile oamenilor, plecând de la fenomen pentru a ajunge la esență. „Critica filosofiei hegeliene a dreptului” este momentul decisiv pentru formarea intelectuală a lui Marx, delimitându-se polemic de sistemul idealist hegelian și de concepția social-politică pe care o implica. Marx nu a fost un exeget al filosofiei hegeliene, dar critica sa de principiu arată limitele idealismului hegelian atunci când se aplică societății. Marx polemizează cu o doctrină ce se vrea științifică și perfectă, dar căreia îi scapă esențialul despre societate, drept, stat sau morală. Pentru a critica filosofia politică hegeliană trebuie atacate premisele filosofice și de aceea Marx a arătat inconsistența idealismului hegelian care

angajează consecințe teoretice și practice contradictorii când se aplică societății empirice.

Dar la Hegel, dincolo de concepția speculativă a socialului, trebuie să admirăm pătrunzătoare intuiții și analize logice excelente pe care Marx le-a apreciat, fiind dezamăgit de complicarea adusă de explicațiile fundamentate pe principiile și textele Logicii și Enciclopediei. Marx a înțeles că între realitatea socială și Idee există un dezechilibru pe care Hegel nu l-a înțeles și i-a dat o explicație speculativă. Arhitectura conceptuală a filosofiei hegeliene, echilibrată dialectic și susținută speculativ, se opune domeniului socialului și al istoriei care nu confirmă exigențele raționale ale sistemului filosofic. O filosofie pentru care ideea și realitatea sunt termeni echivalenți, care printr-o curioasă dialectică devin interschimbabili, nu este de parte de sofistică. Dacă „orice este real, este rațional”, putem constata în orice imperfecțiune, perfecțiunea ideii putând justifica totul. Marx a înțeles consecințele politice ale gândirii hegeliene și a căutat să dezvăluie implicațiile teoretice și sociale.

Hegel a vrut să demonstreze că acțiunile sociale, istoria statelor, libertatea omului nu sunt doar un joc al hazardului, ci manifestarea necesară a rațiunii ce pășește în lume. Indivizi, popoare sau state istorice sunt manifestări parțiale ale Spiritului în necontenita sa devenire. Pentru a înțelege societatea, morala,

politica sau dreptul va trebui să sesizăm esența acestor fenomene limitate și trecătoare. Hegel a crezut că filosofia sa idealistă este cheia universală a înțelegerii istoriei și explicării societății. Pentru filosoful german, Ideea este demiurgul realului, iar manifestările diverse ale naturii și societății sunt exteriorizări ale ideii în eterna sa mișcare. Faptele în imediatitatea lor nu pot fi înțelese decât raportate la ideea ce le stă la bază. Lumea ideilor determină lumea lucrurilor, inversând raportul dintre ireal și real, dintre planul abstract al conceptelor și lumea concretă. Pentru Hegel, lumea ideilor nu este rezultatul reflectării abstracte a realității, ci realitatea empirică este reflexul veșnic imperfect al Ideii. Realitatea empirică are o carență ontologică; este etern neîmplinită, căci adevărata realitate o posedă doar ideea. Adevărul despre politică, morală, drept sau stat nu trebuie căutat și dedus din realitate, pentru că aceasta nu este decât „coaja” care acoperă ideea. Hegel va refuza cunoașterea empirică, ignorând întemeierea inductivă și preferând deducția speculativă. Adevărul trebuie căutat doar în plan conceptual, iar garanția că ne aflăm în posesia adevărului ne-o dă filosofia speculativă. Hegel va opera doar cu conceptele dreptului, statului sau moralei, mișcându-se în planul abstract al noțiunilor, construind o concepție politică coerentă întemeiată pe adevărurile Științei Logicii și Enciclopediei.